İslam Felsefesi Ders Notu

İslam dünyasına felsefenin girmesinden sonra müslümanlar 12. ve 13. yy'da müslüman filozoflar için "felasifetü'l-islam, el-felasifetü'l-Müslimin" demişler. İslam felsefesi denmesi ise 19. yy'da orjantalistler tarafından başlamıştır.

filozof terimi: filo → sevgi, sofia → hikmet (hikmet sevgisi) anlamındadır. Çoğulu ise "felasife"dir.

İslam Düşünce Okullarının Ortaya Çıkışını Belirleyen Seb.

① İslam dininin ana metinlerinden kaynaklanan sebepler
② Yeni dinin etkileşim alanlarından ortaya çıkan sebepler

İslam Düşüncesinin Kaynakları

① İslami kaynaklar → Kur'an-ı Kerim
→ Sünnet

② Yabancı kaynaklar → Müslüman milletlerin eski kültürleri
→ Yabancı eserlerin tercümesi
→ İslam felsefesinin ortaya çıkmasında etkili olan felsefe

Yabancı eserlerin tercümesi

Yabancı eserlerin Arapça'ya tercüme girişimi ilk defa Hz. Ömer zamanında olmuştur. Hudaybi Name adlı eseri Hz. Ömer'e göndererler. Eserin Arapça'ya tercümesini emreder. Hz. Ömer ilk bölümü okur, beğenmez. Bu sebeple tercümeyi durdurur.

İlk tercümeler Emeviler'in son döneminde Halid b. Yezid ile başlandığı kabul edilir. Astronomi, kimya ve tıbba dair eserler.

Abbasilerin ilk dönemi, Mansur zamanında ilk sistematik tercüme faaliyeti Me'mun'un Bağdat'ta İbn Miskeveyh önderliğinde Beytü'l Hikme adlı tercüme okulunu açmasıyla başlamıştır.

Scanned with CamScanner

Meşhur Mütercimlerden bazılarının isimleri

1. Sâbit b. Kurra
2. Oğlu Kura b. Sâbit
3. Oğlu Sinân b. Sâbit
4. İbn Mukaffa
5. Oğlu Muhammed; Osman el-Dimişkî

İslam Felsefesinin Ortaya Çıkmasında Etkili Felsefeler

1. **Hermes Geleneği** = İnsanlık tarihinin bilinen en eski düşünce geleneği. Astronomi, matematik, simya, astrologi, sihri (okult) düşünce Sühreverdi el-Maktûl, Hermes'in Hz. İdris old görüşünde Batinilik, İsmaililik, Dürzilik gibi dini akımlarda ve İhvânü's-Safa risâlelerinde etkisini görürüz Hurufilik, büyücülük gibi sihri-batini disiplinlerin teme

2. **Yunan Düşüncesi** = İslam düşüncesinin en önemli yabancı kaynağıdır. Thales ve Yedi Hakim zamanından, Aristonun ölümüne kadar süren devrede oluşan düşüncedir. Kelam düşünce okulu üzerinde bilgi problemi / Varlık fels Tasavvufta yaptığı etki ise sudur nazariyesi örnektir. Sokrat öncesi filozaflar ve Sokrat sonrası filoz. olmak üzere 2'ye ayrılır düşünürler. Sokrat öncesi doğayla ilgilendiği için fizikciler adını alır Sokrat ile doğa felsefesi. İnsan felsefesine dönüşür Müslüman filozafları en çok etkileyen filozaflar şunlardı. Eflatun (Platon), Aristo, Platinus, Proclus, Galen, Alexan d'Afradi

3. **Hellenistik Düşünce** = Aristo ile başlayıp, Yeni Eflatunculuğa kadar devamedan İskenderiye'de ortaya çıkan düşüncedir. Büyük İskender'in, Asya'da krallık kurmasıyla başlamıştır

Scanned with CamScanner

Helenizm = Antik Grek düşüncesinin Doğu'daki Mısır, Hint ve İran gibi yerel kültürlerle birleşmesiyle ortaya çıkan bir felsefedir.

a) İskenderiye Mektebi = Büyük İskender, Mısır'ı fethedince orada bugün var olan İskenderiye şehrini kurdu ve orada 2 mektep kuruldu.
- İlahiyat Mektebi: Hristiyan kelamcısı Origen'in kurduğu mektep
- Felsefe Mektebi: Ammonius Saccas'ın kurduğu mektep
  Plotin sistemleştirdi.
  Felsefe, Yeni Eflatunculuk şeklinde öğretiliyordu.

Emevi Halifesi Ömer b Abdülaziz devrinde, İskenderiye Mektebi ve kütüphanesi Antakya'ya taşındı.

b) Urfa ve Nusaybin Mektepleri = İranlılar kurdu.
Harran Mektebi: Yeni Eflatunculuk ve Pisagorculuğun İslam dünyasına girmesinde etkili olmuştur.
En önemli temsilcisi Sabit ibn Kurra.
Farabi, bu okuldan etkilenerek felsefesini kurdu.

c) Cündişapur Mektebi = İranda, I. Şapur tarafından kuruldu
Bu hükümdar oraya Rum esirleri yerleştirdi.
Onlarla birlikte Yunan ilmi bu şehre girdi.
Eğitim dili Süryanice ve Pehlevice idi.

d) Antakya Mektebi = Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği zamanında İskenderiye kütüphanesinin Antakya'ya taşınmasıyla burada Yeni Eflatunculuk öğretisini sürdüren yeni bir mektep daha açılmıştır. Mektebe Üskül adı verildi.
Antakya Mektebinin açılma nedeni; Hristiyanlık özellikle de Nasturilik eğitimi içindi.

e) Harran Mektebi = Hermenötik öğretinin son temsilcisidir.
Tercüme faaliyetlerinde Beytül-Hikme'de bulunan bu aile Harran Mektebi temsilcileridir.
Sabit ibn Kurra → Oğlu Sinan ibn Kurra → Torunu Sabit ibn Sinan

Scanned with CamScanner

④ Sasani Düşüncesi = İslam felsefesinin Sasani etkisi Siyaset ve Siyaset Ahlâkı konularında olmuştur.
Sasanilere geçmiş olan Yunan ve Hind kültürüne ait metinler de Arapçaya kazandırılmıştır.
Beydaba'nın eseri; Kelile ve Dimne İslam dünyasına doğrudan Sanskritçe'den değil, Farsça çevirisinden Arapçaya tercüme edilmiştir.
İbnü'l-Mukaffa ve Oğlu Muhammed gibi Acem asıllı müslümanlar bu kültüre ait eserlerin bazılarını Arapçaya tercüme ettiler.

⑤ Hint Düşüncesi = Hint düşüncesi İslam düşüncesinin gelişmesine kaynaklık etmiştir.
Bîrûni'nin Hint incelemeleri (Tahkik Mâ li'l-Hind) adlı eseri çok meşhurdur.

⑥ Bağdat Mektebi = Abbasi halifesi Mansur tarafından Bağdat'ta kuruldu.
Muallimi Sani diye bilinen Farabi de bu mektebe mensup.

İslam Felsefesinin Ortaya Çıkmasında Etkili Kişiler

① Eflatun / Platon = Antik Yunan Filozofudur. Atina Akademisi kurucusudur.
"Matematik bilmeyen içeri giremez" sözü ona aittir.
İdealar Nazariyesi → Gerçek bilgi idealar aleminde, bu dünyadakiler fotokopidir.

② Aristo / Aristoteles = Eflatun'un en başarılı öğrencisi. İslam f. en çok etki yapan.
Mantık önemlidir. Aristo için mantık felsefenin konusu değil ilim elde etmeye yarayan alettir.
a) Madde Sebep = maddi neden, oluşumunu sağlayan maddi unsur
b) Çekli (Suri) Sebep = Varlığa şeklini veren neden
c) Hareket Sebebi / Fail Neden = İlk Neden Allah. Sonraki neden sonuç.
d) Gaye Sebebi = Bir şey ne için yapılmışsa, o gayedir

Scanned with CamScanner

③ Plotin = İslam felsefesini Sudur Nazariyesi ile etkiledi.
Ona göre her şey birden sudur etmiştir.

④ Porfirus = İsagoji önemli eseridir. İbn Mukaffa tarafından çevirilmiştir.
Yeni Eflatuncu ve Aristo şarihidir.

⑤ Alexandre d'Aphrodisias = Aristoya ait olan mantık kitaplarını sistemleştirip, onları ilk tasnif eden düşünürdür.
Stoacılık ve Epikürcülüğün mesl. düşünürler tarafından tanınmasına aktif sağladı

Felsefi Akımlar

9. ve 10. yüzyıllarda ortaya çıkan fakat etkileşip, sistematik düşünce haline gelmeyen felsefe akımlarıdır

① Safistâiyye (Safizm) = Yunanlı safistlerden etkilenmişlerdir
Hakikatin ölçüsü insandır
Doğruluk ve yanlışlık insanın dili kullanmasına bağlı
Her şey bir çeşit dil oyunudur

② Reybiyye (Şüphecilik) = Doğru ve hakikat hakkında insanın sabit bilgisi yok
Duyular insanı yanıltır. Bilgi süreklı değişir

③ Tabi'iyyun (Materyalistler) = Doğru bilginin kaynağı duyular ve deneydir.
Doğru bilgi deney ve tecrübeyle elde edilir.
Tümevarım yöntemini kullanırlar
Metafizik düşüncelere önem verirler.
Deist düşünürler devrilir.
İbubekir Zekeriya er-Razi temsilcilerindendir

④ Bilinemezcilik (Tevakkuf edilir/Agnostisizm) = Tanrı bilinemez.
Hiçbir şey doğrulanamaz.
İbn Sebe, İbn Mukaffa, İbn Burd, Ebu Nüvvas

Scanned with CamScanner

Sistemsel Felsefi Ekoller

İslam düşünce okulları
- Kelam
- Felsefe
- Tasavvuf

İslam felsefe okulları
- Tabiatcılık
- Meşşailik
- İşrakilik
- Revakiyye

① TABİAT FİLOZOFİSİ

a) **Tabiatcılar** = Varlıktaki değişimi sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde açıklarlar
Bilgide duyulara önem verirler
Allah'ı ve ahireti inkar ettiler.
Temsilcileri = Cabir b. Hayyan ve Ebubekir Razidir.

b) **Maddeciler (Dehriyye)**: Temsilcisi İbn Ravendi'dir
- Allah'ı, mucizeyi, vahyi ve Peygamberi inkar etti.
- Yeniden diriliş yoktur, alem ezelidir dedi.

Allah'ı kabul etmemelerinden "muattıla" da denir.
Evrendeki tek varlık "dehr" yani zamandır.
Maddeden ayrı ruh yoktur.

c) **Batıniler** = Nasları zahir-batın ayrımına tutup zahiri bırakıp batını aldılar (te'vil yaptılar)
Sebiiyye = Alem ve imamet anlayışında yedili sistem
Ta'limiyye = Hakiki bilgiler masum imamdan öğrenilir
İbahiyye = Haramı helal sayanlar
Babekiyye ⇒ Mal ve kadında ortaklığı caiz görenler
Mazdekiyye
Zenadika = İslam inancına muhalif uluhiyet inancı
Melahide = Alemin yaratılışını ve ahireti inkar edenler
Sabbahiye = Hasan Sabbah'a bağlı olanlar

Scanned with CamScanner

d) İhvan-ı Safa (Ansiklopedicler / Hullanu-Vefa) = Gizli bir cemiyetler.

↳ Resâil = Resailc ihvani's Safa olarakta bilinir.

Basra ve Bağdatta kurulmuştur.

52 risaleden oluşur 4 ana bölüm vardır.

- Talimi bilimler → Riyaziyat, Matematik, Astronomi
- Tabii ve cismani bilimler
- Akli ve Nefsani bilimler
- Kanuni ve ilahi bilimler

Eklektik fikirlerden oluştuğu söylenir.

Başkanları Zeyd bin Rufa, sekreterleri ise İbn Süleymandır.

İhvan-ı Safaya göre; şeriat yanlış insanlarla bozulmuştur.

Onu felsefe ve bilim zihniyeti ile temsilcimek lazım der.

İhvan-ı Safa'nın Ahlak anlayışı → Göktek yıldızların durumu

↙ insanın doğuştaki mizacı ↘ insanın elde ve iklimi ↓ aile, okul ve din eğitimi

Amaçları cahil halkı aydınlatmak.

Vahdeti Vucud görüşünü savunurlar

Bozulan inanç felsefe ile ile düzeltilebilir.

Evrim düşüncesi → maddelerden → bitkiye → hayvana → insana

② MEŞŞEALİLİK

Yürüyüşçülük demektir.

Bir istilah olarak İslam aristoculuğu anlamına gelir

Aristo felsefesini benimseyenlere Meşşa'iyyün denir.

Kindi, Farabi, İbn Sina, İbn Bacce, İbn Rüşd.

Bunlar İbn Rüşd hariç, tam Aristocu sayılmazlar.

Dolayısıyla felsefeleri eklektiktir.

Temellerin somut dünyada gerçeklikleri yok, fikirlerin gerçeklikleri var.

Tanrı zorunlu varlıktır. Onun dışındakiler mümkün varlık

Varlık kuramı veya metafiziğin 2 ilkesi var ① Mantık ② Nedensellik

Varlığı 3 kısma ayırırlar ① Zorunlu ② Mümkün ③ Mümteni

Scanned with CamScanner

Varlıkların meydana gelişi

Farabi, İbn Sina } Sudur teorisi

Kindi, İbn Rüşd } Yaratma teorisi

Meşşai filozoflar 4 sebep nazariyesini Aristo'dan almıştır.

(1) Fail Neden = ilk neden, Tanrı... ancak doğadaki herhangi bir nesnede fail olabilir.

(2) Şekli (Suri) Neden = Varlığa şeklini veren neden

(3) Maddi neden = neyden oluşursa.

(4) Gaye (Gai) Neden = Ne için yapılmışsa

Peygamberlik kurumunu kabul edenler felsefi olarak savunurlar. Toplum için zorunludur derler.

İttisal teorisi = Meşşai filozoflara göre vahiy, faal aklın elçilerine bilgiyi yukarıdan aşağıya doğru aktarmasıdır.

Vahiy
↓
Faal akıl
↓
Peygamber

Kindi = Felesafül-Arap (Arap filozofu)

İlk İslam filozofu kabul edilir.

Halife Me'mun tarafından kurulan Beytül Hikme'de tercüme faaliyetleri gerçekleşmiştir.

Felsefeyi, Hubbul-Hikme, hikmet sevgisi olarak nitelendirdi.

felsefe; insanın gücü nispetinde, Allah'ın fiillerinin benzerini yapması.

Felsefenin amacı → Allah'a ulaşmaktır.

Doğu İslam filozoflarındandır.

→ Kitap fi'l-felsefetil-ûla (felsefeyle ilgili)

Kitabül ibane (Akıl üzerine)

Makale fi'r-red ale'n-nasara (reddiye)

Risale fi'l-hile li def'il-ahzan (ahlak, siyaset)

el-kaul fi'n nefs, el-kelam fi'n-nefs } (fizik alanında)

Scanned with CamScanner

FARABİ

Medinetül Fazıla (Ahlak bilimsel)
Kitab el-Musika (Müzik)
Kitab fi Edebil-Cedel (Mantık)
Kitaben-Nefse şeh (psikoloji)

Din ve felsefeyi uzlaştırmaya çalışmıştır.
Tahsilüs-Sade adlı eserinde sade yaşamayı övmüştür.
Mantığı tasavvurat ve tasdikat (kavramlar ve hükümler) diye 2'ye ayırmış
Felsefi olarak gayeci anlayışa sahiptir.
Ontoloji olarak Tanrı kavramından başlayarak maddi varlığın en alt tabakasına kadar bir şema çizmiştir. En tepe noktada Tanrı var. (İlk sebep)
Evren şeması "Erdemli Devlet" adlı eserinde anlatılmıştır.
Varlığı zorunlu (vacip) ve mümkün (zorunlu olmayan) olarak 2'ye ayırır
Sudur teorisi. evrendeki varlıkların meydana gelişidir.
Nazari akıl çalışmaları: ① Güç halindeki akıl → Nefsin gücüdür.
② Fiil halindeki akıl → Güç halindeki aklın aktifleşmiş
③ Müstefad akıl → En üst seviye. Sezgi ve ilham
Nihai hedef mutluluktur. Filozoflar ve peygamberler mutlu bilgisine ulaşır
Fazilet kategorileri: ① Nazari fazilletler → Allah ile ilgili bilgi
② Fikri fazilletler → Ahlakçılar, kanun koyucularda
③ Ahlaki fazilletler → insanın doğru, güzeli amaç edinmesi
④ Amali fazilletler → Sanat ve meslek eğilimleri

Farabiye göre insan toplulukları: ① Tam gelişmiş
② Az gelişmiş

Farabiye göre devlet = ① Erdemli devlet
② Erdemsiz devlet

Farabi 4 anlayışı ortaya çıkarır: ① Ontolojik teori
② Biyo-organik teori
③ Fıtrat teorisi
④ Adalet teorisi

Farabi nübüvvet anlayışı = Akılla nakli bir araya toplamaya en elverişli vasıtadır.
Peygamber ulvi alemle, süfli alem arasında insanın ulaşabileceği en son mertebe.

Scanned with CamScanner

Kitap en-Nefs
el-Kanunü't-tip
Uyûnü-Hikme
el-Hikmetül-meşrikiyye

İBN-İ SİNA

Eş-Şeyhü'r-Reîs ünvanıyla tanınmakta, Batı'da ise Avicenna.
18 yaşındayken, Nuh b. Mansur'u tedavi ederek, saray hekimi oldu.
eserleri: eş-Şifa → Ansiklopedik tarzda yazılmış en önemli eseridir
en-Necât → eş-Şifa'nın özetidir.
el-İşârât vet-tenbihat
el-Mebde ve'l-mead → Metafizik ve ahlak konusunda.
Hay b. Yakzan → Sembolik hikaye tarzında
İbn Sina'ya göre bilmek; zihnin soyutlama yapmasıyla başlar
Nesnenin sûretini alıp, bilgiye dönüştürmektir bilmek.
Bilgi sadece düşünmeyle elde edilmez. Kestirme yol sezgidir
İbn Sina'ya göre beş çeşit akıl vardır ① Kuvve halinde / heyulani akıl → bilmeyi sağlar
② Meleke halinde akıl → zorunlu olanı bilir
③ Fiil halinde akıl → kazanılmış veriyi kasrar
④ Müstefad akıl → kazanılmışın suretini algılar
⑤ Kutsi akıl → en yüksek aşama.
İbn Sina nefsi: ① bitkisel/Nebati nefs → bitkilerdeki beslenme, üreme ilkesi
② hayvani nefis → hayvanlardaki duyusal idrak ve irade ilkesi
③ İnsan nefsi → Akli idrak, irade. Bedene yetkinlik

Ruh başka bedenleri 4 şekilde etkiler: ① Hipnoz
② Telkin
③ Büyü
④ Nazar

Peygamberlerin nefsi, yaratılıştan bellidir. Sezginin en üst düzeyinde bulunur.
İbn Sina varlığı: ① Zorunlu → Allah'tır. Allah ilk sebeptir,
② Mümkün → Varlığıda yokluğuda mümkün
③ Mümteni → kendi varlığı açısından mümkün, kendi dışındaki sebebe nisbetle zoruri

İbn Sina'da; Varlıkların Allah'tan sudur ettiği görüşündedir.
Birden yalnızca bir çıkar.
Allah'tan yalnızca ilk akıl sudur etti. Diğer varlıklar sırasıyla sudur.
İlk akıldan ikinci akıl, ikinci akıldan üçüncü akıl, üçüncü akıldan faal akıl
faal akıldan ay altı alem

Scanned with CamScanner

İBN-i BÂCCİ

Batı İslam dünyasında yetişen ilk müslüman filozoftur
İslam dünyasında İbnü's-Sâig, batı da Avempace diye anılır.
Müziğe ilgisi çoktur. Avam tesirinden ciddi baskılar görmüş.
Aristo'nun ve Farabi'nin eserlerine şerhler yazmıştır
Eserleri : Tedbirül-mütevahhid
Risaletü'l-Vedâ
İttisâlü'l-akl bil-insan
el-Vakıf ile aklü'l-fa'al
Fiilü-gayetü'l-insaniyye
Kitabü'n-Nefs

Felsefesinde insan mutluluğu önemli yer tutar
İnsan yapısı itibariyle evrene benzer. Onda üç boyut bulunur:
① Tabi ② Duyusal ③ Akli boyut

İbn Bacce insanları akli yeteneklerine göre derecelendirir:
① Cumhur → Sıradan insanlar, en düşük seviye
② Nuzzar → Tabiat bilimleri ve matematik ile uğraşanlar
③ Sülehâ → mutlu insanlar, filozoflar

İbn Bacce toplumu 2'ye ayırır:
① Erdemli toplum
② Erdemsiz toplum
> Siyaset felsefesinin tüm konularını bu soru etrafında inceler.

Mütevahhid (yalnız adam) = toplumun genelli gibi yaşamayan, aykırı, sıradışı
İbn Bacce bu tür insanlar için Nevabit (ayrık otu) kavramını kullanır.

Tedbirül mütevahhid = "Bir filozof, bozuk bir toplumda nasıl yaşar"
üzerine eser kaleme almıştır.

Yönetim üçe ayrılır → ① Bireyin kendini ② Ailesini ③ Şehir yönetimi/yönetmesi

Scanned with CamScanner

İBN-İ RÜŞD

Endülüs'ün çağının en önemli filozofudur.
İslam aleminde şarih, latin dünyasında commentator denir.
Allah'ın varlığı konusunda inayet ve ihtira delillerini kullanır.

1. Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid → fıkıh eseri
2. Faslü'l-makal fi-ma beyne'ş-şeria ve'l-hikme mine'l-ittisal
3. el-Keşf an menahici'l-edille
4. Tehafüt tehafüti'l-felasife → Gazzaliye yazdığı reddiye
5. hazımı alamadım :)

İbn Rüşd tıp ve boyut olarak üç tür şerh yazdı

1. Büyük
2. Orta
3. Küçük şerhler

İbn Rüşd'e göre ahlak ilminin 2 kısmı bulunur.

1. İradi fiil ve alışkanlıklarla ilgili
2. Alışkanlıkların nefse kazandırılması.

İnsan için 4 tür erdem kategorisi vardır

1. Nazari erdem
2. Fikri erdem
3. Ahlaki erdem
4. Ameli erdem

IŞRAKİLİK

Işığın, güneşin doğması demektir.
Kurucusu Şehabeddin Şehreverdi el-Maktul'dür. Hikmetü'l-işrak der.
Hakikat akılla değil, sezgi veya genel bir iç aydınlanmayla elde edilir.
Meşşailiğe, Aristoculuğa tepki olarak doğmuştur.
Doğu felsefesinin son aşamasıdır.
İşrak kavramı ilk kez Farabi ile ortaya atılmıştır.
Eklektik bir felsefedir
Şehreverdi'nin en temel metafizik kavramı Nûr kavramıdır "Nur heykelleri" adlı eserinde anlattığı gibi Nûr, Tanrı Nûrudur.

Scanned with CamScanner

Şehabeddin es-Sühreverdi

Mistik tecrübe ve derûni sezgiye dayanan düşünceyi savunur
Hikmetü'l işrak adlı eseri vardır.
Sühreverdiye göre hakikate ulaşmanın 2 yöntemi var
① Düşünme ve akıl yürütmeye dayanan bilimsel ve aklî araştırmalar
② Keşf, müşahede ve kalbi sezgi yolu

Teellih yöntem = Ahlakı yetkinleşme, nefsi arındırma
Bu yöntemle insanda iç sezgi oluşur.
Rasyonel düşünme değildir.
Hakikat bilgisine ulaşan kişiye müteellih denir.

Müteellih = Allah'a benzemeye çalışan kişidir
Hakikati arayanlar Sühreverdiye göre 3'e ayrılır:
① Teellihi esas alıp bahse önem vermeyen
② Tefekkür ve rasyonel araştırmayı önemseyip, teellihi ihmal edenler
③ Her iki yolu takip edenler.
Peygamberlerin, sofilerin çoğunu 1. grupta
Aristo ile onu izleyen Farabi ve İbn Sinâyi 2. grupta
Kendisini 3. grupta değerlendirir.

Sühreverdiye göre filozofların tasnifi

- Sadece teellih, iç sezgiye önem verenler: Müteellih
- Sadece rasyonel düşünceye önem verenler: Hakîm
- Her iki yolu takip edenler. Hakîm-i Müteellih

Var olmak için başkasına ihtiyacı olmayan saf nur.
Varlığı başkasından olan ise arazi nur.

İşrakî okulun temsilcileri: Sühreverdî, Şehrezûrî, Kutbuddîn-i Şirazî, Celaleddin ed-Devvanî, Molla Sadra.

Scanned with CamScanner

İBN TUFEYL

Eseri: Urcuze-i fi't-Tıb ve Hay b. Yakzan'dır.
Hay b. Yakzân eserinde, kendi meşriki hikmet tasavvurunu sunar.
Meşriki hikmet, teorik akıl yürütmeyle yetinmez.
Filozof, sufi ve din alimi karakterlerini Hay, Absal, Salaman ismi ile inceler.
Hay b. Yakzan adada yaşadığı süreç içerisinde şunları öğrenmiştir.

1. Hay, adada tek başına büyüdü, bilgilerini deneyerek kazandı.
2. Onu bir ceylan emzirdi. Ceylan ölünce hayatın son buldüğünü öğrendi.
3. Doğada, insanı ihtiyaçlarını teknik bilgileriyle temin etti.
4. Olaylar arasında nedensellik ilkesine ulaştı.
5. Salaman şeriatın zahirine, Absal ise irfani bilgiye önem vermiştir.

REVAKİYYE (STOACILIK)

Stoacılar derslerini revaklara yani sütunlara yaslanarak yaparlardı.
Üstuvaniyyun, Üstuvani, üstuvan...
Fakat bütünüyle stoacıları takip eden bir müslüman düşünürü veya sistemdik bir islam stoacılığını İslam düşünce tarihinde görmek mümkün değildir.
Bu bakımdan mutlak manada Rivakiyye diye müstakil bir islam fel. ekolü yoktur.
Üstüvani Mehmet Efendi, derslerini Ayasofya Camiinde direk dibine oturarak, yaslanarak verdiği için kendisine stoacı (üstüvani) denir.

BAĞIMSIZ FİLOZOFLAR

GAZZALİ

Nizamiye medreselerinde öğretmenlik yaptı.
Akıl bizi zaman zaman çelişkili sonuçlara götürebilir.
Duyularda çoğu zaman bizi aldatır.
Dayanak yolu gönül, eşdeğişle inançtır. Işığı insan yönlüne atan Tanrı'dır.
İnsanın bu ışığı farkedebilmesi gönül gözünün açılabilmesi için kalbini temizlemesi gerekir.

Scanned with CamScanner

Gazzali'nin eserleri:
1. İhya-u Ulumi'd-din
2. el-Mustasfa
3. Faysal el-tefrika beyne'l-İslam ve'z
4. Tendeka, Tehafetü'l Felasife
5. El veciz
6. El iktisad fi'l-itikad
7. Mişkatü'l envar
8. el-Münkiz mine'd-dalal
9. Minhacü'l-Abidin
10. Makasidü'l-Felasife
11. Miyarü'l ilim
12. Bidayetü'l-Hidaye

Üç meselede filozofları küfürle itham etmiştir:
1. Bunlar; alemin kidemi
2. Allah'ın cüzileri bilmediği
3. Dirilişin sadece ruhsal olacağı

Gazzalinin felsefe alanındaki düşünceleri:
1. İnanç ve kuşku = Akıl insanı yanıltır.
2. Bilgiye ulaşma yolu = Kesin bilgi yalnızca sezgiyle.
3. Tasavvuf = inançla akıl arasındaki uyuşmazlığı gidere

Gazzalinin kullandığı metotlar:
1. Yöntemsel şüphecilik → Descartes sonra yine ele ala
2. Varlıksal iyimserlik → Bu dünya, mümkün dünyaların en iy
3. Nedensellik ilkesini tartışır → D. Hume'e öncülük etm

Nedensellik ilkesi mucizeyi dışlar. Bu sebeple Gazzali karşı çıkar.
Mucize ilkesi: Tabii bir olayın gerçek sebebi, hakiki faili Tanrı'dır.

Gazzaliye göre bilgi edinme yolları 1) Duyular 2) Akıl 3) Sezgi
Gazzali el-Munkiz mined-dalal eserinde hakikati arayanları 4'e ayırır.
1) Kelamcılar 2) Batınîler 3) Filozoflar 4) Sufiler

Scanned with CamScanner

EBU'L-BEREKÂT EL-BAĞDÂDİ

Aslen Yahudidir. En önemli eserinin ismi Mu'teber fi'l-Hikmet'dir
Metafiziği Gazzali'ninkine yakındır.
Meşşai metafiziği eleştirmiştir.
Ona göre zaman, varlığın sayımıdır. (Varlığın bekasının müddeti)

İBN-İ SEBİN

Tasavvufla felsefeyi uzlaştırmaya çalıştı.
Mutlak varlığı temellendirmek için varlık dairesi kavramını geliştirdi.
Ona göre bu daire, mukayyet nitelikteki bütün varlıkları kuşatır.
Mutlak varlık, her şeyin kendisine döneceği temel demetliktir.
Tanrı ile alem arasında ontolojik süreklilik bulunmaktadır.

EBU'L HASEN MUHAMMED b.YUSUF el-ÂMİRİ

Akıl ile nakil, ilim ile ~~eleme~~ amel birbirini desteklerler
Bazı batınîlerin: "belli bir bilgi düzeyine yükselen kimsenin artık ibadete ihtiyacı yoktur" görüşleri fahiş bir hatadır.
Felsefenin insana; varlığın hakikatini anlama, varlığa yön ve şekil vererek onu kendi yararına kullanabilme güç ve imkanı sağlayan bir disiplin olduğunu savunmaktadır.
Kısaca insan; akıl sayesinde varlığa düzen veren bir varlıktır.
Bu sebeple insan, aklını hikmetle donatmalıdır.

OSMANLIDA FELSEFE

Gazzali sonrası dönemde; şerhler, haşiyeler, ta'likler mevcut eserlere yazılmış.
Bu da tekrarcı dönem olarak adlandırıldı.
Mantık ilmi Osmanlı döneminde Fahreddin Razi'nin oluşturduğu ekol, Osmanlı'nın benimsediği yoklaşım oldu.
Kayserili Davud, farklı alanları; özellikle İbn Arabi'nin Vahdet-i Vücud'cu öğretisi doğrultusunda felsefi kavramlarla yorumlayarak sentezlemesi çok büyük başarıdır.

Scanned with CamScanner

...

Kayserili Davud, zaman anlayışını Nihayetü'l-beyan fi dirayeti'z-zaman adlı eserinde dile getirdi.

İbn Arabi'nin Fususu'l-Hikem adlı eserine yazdığı Matla'u Hususi'l Hikem fi Mâ'âni Fususi'l-Hikem adlı şerhiyle ünlenmiş.

Şeyh Bedreddin de bu dönemde adından söz ettirir. Vahdeti vücud nazariyesini mantıksal tutarlılık açısından gidebileceği son noktaya götürmek istemiştir. O ruh-beden ayrımını, öte dünyada bedenle dirilmeyi, kainatın zamansal sonluluğunu reddetmiştir.

Molla Fenari ise Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislamıdır. O hem Şerh-i İsagaci mantık kitabının yazarı, hem Sadreddin Konevi'nin Miftahül Gayb adlı tasavuf eserinin şerh yazarıdır. (Misbahül-Üns) Fahreddin Razi ve Muhiddin İbn Arabi'nin görüşleri, Osmanlıda etkilidir. İçrakılığın Anadolu'daki en önemli temsilcisi ise Evhadüd-din Hamid el Kirmanidir.

YÜKSELME DÖNEMİNDEN ÖNCEKİ BAZI OSMANLI DÜŞÜNÜRLERİ

Davud el-Kayseri = Nihayetül Beyan eserinde zaman felsefesi ve Tanrı-zaman ilişkisini ortaya koymuş.
Zaman 'önce ve sonra bakımından hareketin ölçüsü' değil. Evren ve doğa yasalarının yaratılmasıyla, fiziki zamanın ölçüleri tespit edilebilmiştir. Ve bu genel geçer değildir.

Şeyh Bedreddin = Vahdeti Vücud nazariyesine sahiptir. Varidat eseri vardır. Ehl-i sünnete aykırı görüşleri mevcuttur.

Molla Fenari = Fahreddin Razi ekolünü Osmanlı Medrese Sistemine yerleştiren kişidir. Vahdeti vücud görüşünü benimsedi.

Yükselme döneminden tanzimata kadar bazı Osm. düşünürleri

1. Molla Lütfi
2. Molla Hüsrev
3. Kemal Paşazade
4. Ebu Suud efendi
5. Katip Çelebi

Tanzimat sonrası felsefe

1. Münif Paşa
2. Ali Suavi
3. Ahmet Mithat

Scanned with CamScanner